

Και πάλι για την «Άσχημη Αδελφή» - και όσο χρειαστεί!

Η Διασκεδαστική Βαρύτητα του Μηδενικού:

Έρως Ασχήμιας

Απόστολος Πιερρής

Λίγο πριν την αυγή το σκοτάδι είναι πυκνότατο. Και ο τάλας ΝεοΕλληνισμός βρίσκεται ήδη στην αδιαπέραστη νύκτα του τάφου του. Είναι χαρμόσυνο άγγελμα ότι όλα αυτά που γίνονται από το status quo γύρω μας σ' αυτή τη χώρα για καιρό τώρα είναι απλώς λίπασμα για το ερχόμενο φως, το νέον άνθος, που θα γεννηθεί από τη δημιουργική καταστροφή ως Φάνης εκ των κόλπων της Νυκτός.

Και η αναπόφευκτα βιούμενη αυτή ματαιότητα του «συστήματος», μας δίνει ξεκαρδιστικές σκηνές σοβαροφάνειας μπροστά στο ασήμαντο.

Έγινε να γίνει και μια θεατρική παράσταση, «διασκευή» σε διήγημα του Δ. Βικέλα. Παίζεται στο θέατρο «Αγορά». Η παράσταση είναι υπέκλινα (sic!) πάσης κριτικής. Πρόκειται για μια παιδαριώδη αποτυχία από κάθε άποψη. Για συγκεκριμένους λόγους έγραψα αναλυτική κριτική του έργου και της παράστασης, που δημοσιεύθηκε στην «Πελοπόννησο» της 22 και 23 Φεβρουαρίου 2010. Εξηγώ αυτούς τους λόγους της απασχόλησής μου με το αρνητικό στην εργασία μου εκείνη. Δεν θα τους επαναλάβω εδώ, όπως και φυσικά δεν θα επαναλάβω την κριτική μου ανάλυση. Παρακαλώ τους αναγνώστες να ανατρέξουν σε αυτήν ως μέτρο σύγκρισης. Όταν την διαβάσουν θα καταλάβουν γιατί τους το ζητώ.

Χθες, στην «Πελοπόννησο» της 14.3.2010, δημοσιεύθηκε ένα κείμενο του κ. Φώτη Δημητρώπουλου για την ίδια παράσταση. Δεν το λέω κριτική γιατί δεν είναι. Κριτική θα πει να εξηγείς το γιατί στις κρίσεις που κάνεις. Ειδάλλως δεν κρίνεις, απλώς ισχυρίζεσαι. Αλλά στον κατεστημένο (και κατεστημένο αντι-κατεστημένο) ΝεοΕλληνισμό η διάκριση μεταξύ των δύο είναι λεπτή ως θριξ. Το «λόγον διδόναι» είναι ουσιαστικά άγνωστο. Ο λόγος του όντος είναι μυστήριο επτασφράγιστο. Και ο διάλογος με νόημα είναι απών. Ο λόγος του Νεοελληνισμού δεν είναι «κοινός» με την Ηρακλείτειο έννοια. Ο Νεοέλληνας του συστήματος κοιμάται όνειρα εκτός πραγματικότητας.

Βέβαια, ούτε που σκέφτεται ο συμπαθής κ. Δημητρώπουλος ότι για να υποστηρίξει τις όποιες απόψεις του πρέπει και να δώσει λόγους που τις αποδεικνύουν και να αντικρούσει την επιχειρηματολογία μιας πολύ διαφορετικής κριτικής ανάλυσης με τελείως αντίθετες θέσεις που είχε γίνει λίγο καιρό πριν στην ίδια εφημερίδα. Επαναλαμβάνω για όποιον με θεωρήσει υπερβολικό, να αντιπαραβάλλει τα δύο κείμενα και μετά να σχηματίσει γνώμη.

Έξι σημεία από αυτά που λέει για να δείξω απλά τι εννοώ. Σε εισαγωγικά και με πλάγια ρήσεις του κ. Δημητρώπουλου, και πριν ή μετά τα σχόλιά μου.

1) Πρώτο και βασικό θέμα το διήγημα:

«Στο διήγημά του ο Βικέλας δείχνει ότι εκείνο που τον ενδιαφέρει είναι να παραστήσει καθαρά τη ζωή, να πλάσει ζωντανούς τους τύπους των ανθρώπων».

Αυτό ενδιαφέρει τον Βικέλα αποκλειστικά; Τους άλλους διηγηματογράφους τι τους ενδιαφέρει; Άλλο τι; Και πλείστους λογοτέχνες γενικότερα; Βασικός Νόμος: Ποτέ μη λες κάτι σαν χαρακτηριστικό του αντικειμένου σου όταν το ίδιο εφαρμόζει εξίσου καλά σε πλείστα όσα άλλα και άλλων κατηγοριών ακόμη.

Ο κριτικός οφείλει να δείξει πώς ακριβώς επιτυγχάνει ο Βικέλας τον γενικό στόχο. Και για να το δείξει αυτό πρέπει να παραστήσει μπροστά στον αναγνώστη την ηθογραφία των προσώπων και ιδίως του κεντρικού «ήρωα», να ξετυλίξει τον μίτο του διηγήματος, να ερμηνεύσει τη λογική του στη συγκεκριμένη της πλοκή, όχι με γενικότητες και αοριστολογίες. Αυτό έκανα εγώ στην εργασία μου και αυτό δεν κάνει ο κ. Δημητρώπουλος στο κείμενό του. Αλλά αν δεν το κάνεις, δεν γράφεις κριτική, γράφεις προπαγάνδα.

2) Δεύτερο θεμελιώδες θέμα η απόδοση του διηγήματος:

«...η Ευ. Στιβανάκη εργάστηκε συνθετικά προκειμένου να ζωντανέψει με τρόπο διασκεδαστικό, χαριτωμένο και κατανοητό ένα διήγημα ηλικίας 150 χρόνων περίπου!».

Φανταστείτε δηλαδή τον κόπο της αν ήταν 200 χρόνων παλιό το πρωτότυπο, 400 ή 2.500! Σαν να λέμε έβαλε σε λειτουργία μια μηχανή του 1920! Πρόκειται απλά για μια παρακμιακή ιδέα ότι ένα (δεν θα πω μεγάλο, αλλά) σημαντικό έργο τέχνης χρειάζεται παρεμβατικό χειρισμό για να «ζωντανέψει». Αυτό που χρειάζεται είναι να ταυτιστείς μαζί του και να ερμηνεύσεις το πνεύμα του κατά το γράμμα του. Ο καλός καλλιτέχνης έχει προβλέψει όλες τις νοηματικές διαστάσεις του έργου του και πώς αυτές αλληλοπεριχωρούνται με τη δομή και τον ρυθμό του. Γιαυτό το έργο τότε αντέχει στον χρόνο: έχει ζωή δική του, ανεξάρτητη από τον δημιουργό του και από τους κατά καιρούς αναγνώστες, θεατές η ακροατές του. Τώρα αν δεν μπορείς να καταλάβεις ή δεν σ' αρέσει ένα τέτοιο έργο, γράψε δικό σου. Και θα σε δούμε τότε, πόσα απίδια πιάνει ο σάκκος. Οδηγία προς ερμηνευτές και κριτικούς: Μην καταπιάνεσαι με κάτι που σε υπερβαίνει- το γεγονός θα βγει στην δουλειά σου και θα σε προδώσει.

3) Αλλά, τρίτον, γίνεται εδώ θεατρική «διασκευή». Διεξοδικά μιλάω για το ζήτημα των διασκευών στο άρθρο μου και αντιπαρέρχομαι το θέμα εδώ, ξαναπαραπεμποντας εκεί. Πώς όμως ακριβώς έκανε τη διασκευή η κα Στιβανάκη;

«Πήρε το υλικό, τον μύθο από τον Βικέλα. Δεν το αντέγραψε δουλικά αλλά πρόσθεσε ευαισθησία και κρίση όπως πρέπει να κάνει ο κάθε καλλιτέχνης».

Αν μπόρεσε να προσθέσει «ευαισθησία και κρίση» στον καημένο ελλιπή Βικέλα, γιατί δεν κάνει δικό της; Γιατί τότε δεν θα μπορεί να λέει ότι το πλάσμα είναι «διασκευή του διηγήματος του Βικέλα». Άμοιρε Βικέλα κατάντησες καλόγερος να κρεμάει ο καθένας το παλτό του.

Αλλά πάλι αυτά που γράφει ο κ. Δημητρόπουλος είναι γενικότητες. Με ποια ανάλυση της λογικής του διηγήματος και της δομής και ηθογραφίας της «διασκευής», προβαίνει ο κ.

Δημητρώπουλος σε αυτούς τους σαρωτικούς ισχυρισμούς; Αναλυτικά δείχνω στο άρθρο μου το πώς ακριβώς η αλογία της διασκευής κατέστρεψε πνεύμα και γράμμα του διηγήματος.

Ο κ. Δημητρώπουλος επικαλείται τη ρήση του Paul Valery και ιλαροτραγικά την παρερμηνεύει. Ο Valery λέει ότι η αρχή του ποιητικού έργου είναι θεία έμπνευση και αυτό που κάνει η τέχνη του ποιητή είναι να διαμορφώσει ένα όλο σύμφωνο και εναρμονισμένο με την έμπνευση αυτή, ένα δεύτερο στίχο τέχνης συντονιζόμενο προς τον θείο πρώτο. Εδώ κείται μια βαθιά θεώρηση της αλληλουχίας έμπνευσης και τέχνης στην καλλιτεχνική δημιουργία. Είναι αφόρητα ελαφρύ να εφαρμόζεται αυτή η σύλληψη στη διαστρέβλωση ενός έξοχου διηγήματος από μια άτεχνη «θεατρική» διασκευή.

4) Μετά μπαίνουμε στην «κριτική του παραλόγου». Θαυμάστε οδηγίες!

«Ο σκηνοθέτης όπως και ο ηθοποιός πρέπει να αναζητάει θεληματικά, να εκπληρώνει τους αρχικούς στοχασμούς. Να ερμηνεύει ξεδιαλέγοντας όσα στοιχεία θα διαρθρώσουν το δικό του δημιούργημα. Να πλάσει τους τύπους, τους χαρακτήρες που θα δώσουν θεατρική μορφή στον αρχικό πυρήνα και στις κυρίαρχες ιδέες του μύθου. Να προβάλει στη σκηνή με το δικό του εκφραστικό τρόπο όσα στοιχεία της διάνοιας του συγγραφέα κρίνει ότι πρέπει να προβληθούν».

Αν κάνει αυτά ο σκηνοθέτης και ηθοποιός, 999 στις χίλιες φορές θα δημιουργήσει ένα έκτρωμα ανάλογο προς τη δική του μικρόνοια και αναισθησία. Κρατάω τη μια φορά (και πολύ είναι) για την απίθανη περίπτωση που θα πέσουμε σε καλλιτέχνη καλύτερο από τον συγγραφέα. Φαίνεται ο κος Δημητρώπουλος έχει κατά νου φθηνά έργα του συρμού που ο σκηνοθέτης και ο ηθοποιός μπορεί να τα δει αφ' υψηλού και πράγματι μερικές φορές να τα κάνει τρόπον τινα παραστάσιμα (π.χ. σαν τηλεοπτικές σειρές!). Μα καλέ κε Δημητρώπουλε μιλάμε για καλό θέατρο, ξέρετε, όχι για «χολυγουντιανά υπερθεάματα» (όπως λέτε και σεις), όπου το σενάριο μπορεί να είναι απλώς η αφορμή! Μιλάμε όχι για τα άπαξ και εφάπαξ της εφήμερης παραγωγής (και μετα στον κάλαθο των αχρήστων της ιστορίας), αλλά για τα διαχρονικά της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Στα δευτερα έχει κάποια θέση το διήγημα του Βικέλα. Στα πρώτα πατώνει η «διασκευή του».

Και τέλος πάντων, αυτά τα απίστευτα ελαφρά που λέγονται από τον κο Δημητροπουλο αναφέρονται σε κάθε παράσταση πρωτότυπου θεατρικού έργου ή στις διασκευές; Και αν στο δεύτερο, γιατί δεν ξεχωρίζονται οι θέσεις για τη διασκευή από τις απόψεις για την παράσταση; Προς τι αυτή η θολούρα;

5) Ο ρόλος της Φλουρούς είναι το παγόβουνο που βύθισε τον «Τιτανικό» (!) της παράστασης ευθύς ως πήγε να πλεύσει. Διακωμωδῶ δεόντως (αλλά, θεοί!, αναλυτικότατα και εμπεριστατωμένα) το «Φλωρεντιανό» φληνάφημα στο άρθρο μου. (Μαθαίνουμε γαρ στην διασκευή το άκρως σημαντικό και συγκινητικό ότι Φλωρεντία= Φλουρού). Όμως κατά τον κο Δημητρόπουλο, η διασκευάστρια-σκηνοθέτις τόκανε το ανοσιούργημα ίσως για «να οδηγεί τον θεατή στη γόνιμη ψευδαίσθηση ότι ο Βικέλας είναι σύγχρονός του και μιλάει για το σήμερα».

Φτωχέ Βικέλα! Χωρίς Φλουρού κυρίαρχη σου κόπηκαν τα γόνιμα της διαχρονικότητας. Τι κίαν εσύ την έχεις μια πινελιά στα περιθώρια του ζωγραφικού σου πίνακα; Καλό το πολύ για το 1887. Αλλά σήμερα;! Δηλαδή η Φλουρού της «διασκευής» είναι χαρακτηριστική του σήμερα. Εύγε κε Δημητρόπουλε! Είναι όντως χαρακτηριστική του Νεοελληνικού εξαμβλώματος εν εσχάταις ημέραις!

6) Τόπαχνα ανήσυχος να το βρω, μήπως δεν τόκανε ο κος Δημητρόπουλος, αλλά, όχι, ευτυχώς για την καθαρότητα των ιδεών, διεπράχθη. Εννοώ η ρητή απολογία της ασχήμιας. Αν θέλετε ένα πρόχειρο μαστορικό κανόνα να ξεχωρίσετε τι είναι (γνήσια, δηλαδή κλασσικά) Ελληνικό και τι δεν είναι, νάτος: ο έρωας είναι πάντα του καλού στον Ελληνισμό. Και το κάλλος είναι η ουσία του όντος. Για να υπάρχει καν κάτι, κάποια ομορφιά πρέπει να το στηρίζει στον πυρήνα του. Αλλιώς καταρρέει το ον και βυθίζεται στον πόντο της ανυπαρξίας. Ασχημο είναι το μη ον, το μηδέν. «Το άσχημο δεν είναι κατασκευασμένο για τον Καιάδα»,
ιδεολογεί ο κος

Δημητροπουλος . Το άσχημο αυτό καθ' εαυτό είναι αποτυχία κατασκευής η δημιουργίας, είναι παραμόρφωμα προωρισμένο για τον Καιάδα. Γιατί είναι μηδέν. Οθεν ο τίτλος του παρόντος.

Και φυσικά δεν μιλάω για την Άσχημη Αδελφή σαν θεατρικό πρόσωπο, που στο διήγημα είναι μια ωραία πλοκή για να αποκαλυφθεί πληρέστερα ο χαρακτήρας, η ηθογραφία του καθηγητή των Ελληνικών Πλατέα. Ούτε μιλάω για την «Άσχημη Αδελφή» που είναι ένα όμορφο διήγημα. Εννοώ τη «διασκευή» και παράσταση της «Άσχημης Αδελφής» που παίζεται στην «Αγορά». Και αυτή είναι ασχήμια. Στον Καιάδα του πνεύματος, λοιπόν!

6 είναι ο Πυθαγόρειος αριθμός της γονιμότητας. Και κατακλείω τις παρατηρήσεις μου σε αυτόν. Ας ελπίσουμε ότι ο Ιερός Γάμος που συμβολίζει, και η Ιεροτελεστία της Άνοιξης που σε λίγο θα εορτάσουμε με την Εαρινή Ισημερία θα ανοίξουν τις ψυχές μας, το πνεύμα και τις αισθήσεις μας προς το κάλλος και το καλύτερο. Και για τη θεατρική ζωή της Πάτρας επίσης.

Είεν.

Απόστολος Πιερρής

16 Μαρτίου 2010

ΥΓ Στον «Ημερήσιο Κήρυκα» της 11/3 δημοσιεύτηκε σημείωμα του κου Ιντζεγιάννη, του αυτού τύπου και προς τον αυτό σκοπό με το εδώ κρινόμενο. Τρεις μέρες αργότερα ειχαμε του κου Δημητρόπουλου στην «Πελοπόννησο». Τυχαίο; Η μήπως ενδεικτικό του φεουδαρχικού μοντέλλου δόμησης της νεοελληνικής κοινωνίας, και βασική αιτία της παρακμής και θανάτου του νεοελληνισμού;

Σχολίασα το σημείωμα του κου Ιντζεγιάννη με επιστολή μου που δημοσιεύθηκε στον «Εθνικό Κήρυκα» της 15/3. Και με αυτό το άρθρο μου ξεκαθαρίζω τα πράγματα σχετικά με την δεύτερη παρέμβαση.

(*) Δημοσιεύθηκε στην "Πελοποννησο"